

Հովհաննէս ԹուՄանյան

Սասունցի Դավիթ

3

XXI

Սասունցի Դավթին ուներ մի քեռի,
Անունը Թորոս, ահեղ աժդահա:
Սա էլ իմացավ համբավը կըռվի,
Մի բարդի ուսին գալիս է ահա:
Գալիս է՝ հեռվից բարձրը գոռալով.
Ի՛նչ եք վեր եկել էս դաշտի միջում,
Քանի գըլխանի մարդիկ եք կամ ո՞վ,
Սասունցի Դավթին որ չեք ճանաչում...

Բա չե՞ք իմանում, որ էստեղ է նա
Գալու՝ խաղացնի իր ձին թևավոր.
Չըքվեցե՛ք, հիմի ուր որ է՝ կըգա,
Եկել եմ սըրբեմ մեյդանը էսօր:

Ասավ ու քաշեց իր ուսի բարդին,
Սըրբեց բանակից մի քըսան վըրան...
Դավիթն էլ ահա սարի գագաթին
Կանգնած՝ գոռում է վիշապի նըման.

Ով քրնած եք՝ արթուն կացե՛ք,
Ով արթուն եք՝ ելե՛ք, կեցե՛ք,

Ով կեցել եք՝ զենք կապեցե՛ք .
Չե՛նք եք կապել՝ ձի թամբեցե՛ք,
Ձի եք թամբել՝ ելե՛ք, հեծե՛ք.
Հետո չասեք՝ թե մենք քրնած
Դավիթ գող-գող եկավ, գրնաց...

Էսպես կանչեց, ասպանդակեց,
Ու, ինչ ամպից կայծակ զարկի,
Մըսրա գորքի մեջտեղ զարկեց,
Շողացնելով Թուր-Կայծակին:

Ջարդեց, փրշրեց մինչև կեսօր.

Կեսօր արինն ելավ հեղեղ,
Քրշեց, տարավ հազարավոր
Մարդ ու դիակ ողջ միատեղ:

Կար գորքի մեջ մի ալևոր,
Աշխարք տեսած ու բանագետ.
Տրդե՛րք, ասավ, ճամփա տրվեք,
Գրնամ խոսեմ ես Դավթի հետ:

Գրնաց՝ կանգնեց Դավթի առաջ,
Էսպես խոսեց էն ծերունին.
Դալար կենա՛, կուորդ, ո՛վ քաջ,

Սուրբդ կըտրուկ միշտ քու ձեռին:
Մի ծերունուս խոսքին մըտիկ,
Տե՛ս, քու խելքը ինչ է կըտրում:
Ի՞նչ են արել քեզ էս մարդիկ,

Հե՞ր ես սրբանց դու կոտորում:

Ամեն մինը մի մոր որդի,
Ամեն մինը մի տան ճրրագ,
Որը կինն է թողել էստեղ
Աչքը ճամփին, խեղճ ու կրրակ,

Որը մի տուն լիք մանուկներ,

Որը ծընող աղքատ ու ծեր,
Որը լացով, քողն երեսին
Նորապրսակ ջահել հարսին...

Թագավորը գոռով-թրրով
Հավաքել է, էստեղ բերել:
Խեղճ մարդիկ ենք՝ պակաս օրով
Մենք քեզ վրնաս ի՞նչ ենք արել:

Թագավորն է քու թըշնամին,
Կրո՞ղիվ ունես– իր հետ արա,
Հե՞ր ես քաշում Թուր-Կայծակին

Էս անճարակ խալխի վրա:

Լավ ես ասում դու, ծերունի՛,
Ասավ Դավիթն ալևորին,
Բայց թագավորն ո՞ր է հիմի,
Որ սև կապեն նրա օրին:

Մեծ վրբանում քընած է նա,
Է՛ն, որ միջից ծուխը կելնի,
Էն ծուխն էլ հո ծուխ չի որ կա,
Գոլորշին է իր բերանի:

Ասին . դեպի մեծ վրրանը

Ասպանդակեց Դավիթն իր ձին,
Քրշեց, գընաց ու դրռանը
Գոռաց կանգնած արաբներին.

Ո՞ր է, ասավ, ի՞նչ է կորել,
Դուրս կանչեցե՛ք, գա ասպարեզ,
Թե մահ չունի՝ մահ եմ բերել,
Գըրող չունի՝ գըրողն եմ ես...

Մելիքն, ասին, քուն է մըտել,
Օխտը օրով պետք է քնի.
Երեք օրն է դեռ անցկացել,

Չորս օր էլ կա, քունը առնի:

Ի՛նչ, բերել է աղքատ ու խեղճ
Խալիսին լըցրել ծովն արյունի,
Ինքը մըտել վրրանի մեջ՝
Օխտը օրով հանգիստ քնի ...

Քընել-մընել չեմ հասկանում,
Վե՛ր կացրեք շո՛ւտ, դուրս գա մեյդան,
Էնպես դրրան ես քընացնեմ,
Որ չըգարթնի էլ հավիտյան:

Ելան՝ մարդիկ ճարահատված

Շամփուր դըրին թեժ կըրակին
Ու գարկեցին խոր մըրափած
Մըսրա-Մելքի բաց կըրնկին:

Օ՛ֆ, էլ հանգիստ քուն չունի մարդ
Էս անիծված լըվի ձեռից,
Խոր մըրորնչաց հրական հանդարտ
Ու շուռ եկավ, քրնեց նորից:

Ելան, բերին մեծ գութանի
Խոփը՝ դրին թեժ կրրակին,
Ու կաս-կարմիր, կեծկըծալի,

Շիկնած տըվին մերկ թիկունքին:
Օ՛ֆ, էլ հանգիստ քուն չունի մարդ
Էս անիրավ մոծակներից,
Աչքը բացավ հրական հանդարտ,
Ուզում էր ետ քրնել նորից:

Տեսավ Դավթին: Գլուխն ահեղ
Վեր բարձրացրեց մըրորնչալով,
Փըչեց վրեն, որ թռցընի
Էն աժդրհին մի փըչելով:

Տեսավ, տեղից ժած չի գալի,

Ջարմանքն ու ահ պատեց հոգին:
Արնոտ աչքերն ըսպառնալի
Հառեց խոժոռ Դավթի աչքին:

Նայեց թե չէ, զգաց՝ իր մեջ
Տասը գոմշի ուժ պակասեց:
Պառկած տեղից վրա նստեց
Ու ժպտալով հետը խոսեց.

Բարով, Դավի՛թ, հոգնած ես դեռ,

Ե՛կ, մի նստի՛ր, խոսենք կարգին,
Հետո դարձյալ կրոհիվ կանենք,

Եթե կրոհիվ կուզես կրրկին...

Իր վրրանում բըռնակալը
Քառսուն գազ խոր հոր էր փորել,
Ցանցով փակել մութ բերանը,
Վըրեն փափուկ խալի փրոել:

Ում որ հաղթել չէր կարենում,
Շողոմնելով կանչում էր նա,
Նըստեցնում էր իր վրրանում
Էն կորստյան հորի վըրա:

Իջավ Դավիթ ձիուցը ցած,

Գընաց նըստեց... ընկավ հորը.
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, քահ-քահ խընդաց
Մըսրա դաժան թագավորը:

Դե, թող հիմի գընա՛ խավար
Հորում փրթի, Էնքան մընա:
Ու ահագին մի ջաղացքար
Բերավ, դըրավ հորի վըրա:

XXII

Քընեց Էն գիշեր Ձենով Օհանը:
Գիշերն երագում երևաց ծերին՝
Մըսրա երկընքում արև ճառագած,

Սև ամպ էր պատել Սասնա սարերին:

Սաստիկ վախեցած վեր թռռավ տեղից:

Վա՛յ, կրնի՛կ, ասավ, մի ճրրագ արա՛,

Գընա՛ց մեր անփորձ Դավիթը ձեռից,

Սև ամպ էր իջել Սասունի վրա:

Հողե՛ւ գլուխդ, ասավ կրնիկը,

Ո՛վ գիտի՝ Դավիթն ո՛ւր է քե՛ֆ անում...

Դու էլ քեզ համար քու տանը ընկած՝

Ուրիշի համար երագ ես տեսնում:

Քընեց Օհանը: Վերկացավ դարձյալ.

Կրնի՛կ, Դավիթը նեղ տեղն է ընկած.

Մըսրա վառ աստղը շողում էր պայծառ,

Մեր աստղը հիվանդ ցուքում դալկացած:

Ի՞նչ եղավ քեզ, մա՛րդ, գիշերվան կիսին.

Բարկացավ վրեն կրնիկն աղմուկով:

Խաչ քաշեց էլ ետ Օհանն երեսին,

Շուտ եկավ, քընեց խրոտված հոգով:

Մի ուրիշ պատկեր ավելի ահեղ.

Տեսավ երկընքի բարձրը կամարում

Վառվում էր Մըսրա աստղը փառահեղ,

Սասնա աստղիկը սուզվեց խավարում:

Ջարթնեց վախեցած: Տունդ քանդվի, կի՛ն:

Ես ո՛նց լըսեցի քու էդ կարճ խելքին.

Կորավ մեն-մենակ մեր ջահելն անտեր.

Վե՛ր կաց, շո՛ւտ արա, գենքերըս մի բե՛ր...

XXIII

Ելավ Օհան, գոմը մըտավ,
Զարկեց ճերմակ ձիու մեջքին.
Է՛յ, ճերմակ ձի, մինչ ե՞րբ, ասավ,
Կրհասցընես Դավթի կրովին:

«Մինչև լուսը կրհասցընես»,

Ու ձին տըվավ փորը գետին.
Մեջքըդ կոտրի՛, լուսն ի՞նչ անես.
Լաշին հասնես ես թե՞ նաշին:

Կարմիր ձիու մեջքին զարկեց.
Սա էլ երեստ փորը գետին.
Զա՛ն կարմիր ձի, մինչ ե՞րբ դու ինձ
Կրհասցընես Դավթի կրովին:

«Մի ժամի մեջ, կարմիրն ասավ,
Կրհասցընես Դավթի կրովին»:
Լեղի դառնա, սև մահ ու ցավ,

Ինչ տըվել եմ քեզ՝ էն գարին:

Հերթը եկավ սևին հասավ.
Գետին չերեստ փորը սև ձին:
Է՛յ, ջան Սևուկ, մինչ ե՞րբ, ասավ,
Կրհասցընես Դավթի կրովին:

«Եթե ամուր մեջքիս մընաս,
Ոտըդ դընես ասպանդակին,

Մինչև մեկել ոտըդ շուռ տաս,
Կրհասցընեն»», ասավ սև ձին:

XXIV

Սև ձին քաշեց Ձենով Օհան,

Ձախը դրրավ ասպանդակին,
Աջն էլ մինչև շուռ տար վըրան,
Կանգնեց Սասմա սարի գլխին:

Տեսավ՝ Դավթի նըժույզն անտեր
Սարերն ընկած խըրխընջալով,
Ներքև Մըսրա գորքը չոքած,
Ինչպես անծեր ծըփուն մի ծով:

Օխտը գոմշի կաշի հագավ,
Որ չըպատռի իրեն գողից,
Կանգնեց Օհան, ամպի նըման

Գոռաց Սասմա սարի ծերից:

Հե՛յ-հե՛յ Դավի՛թ, ո՛րտեղ ես դու .
Հիշի՛ր Խաչը քո աջ թևի,
Սուրբ Տիրամոր անունը տո՛ւր,
Ու դուրս արի լույսն արևի...

Ձենը գընաց դըմբդըմբալով՝
Դավթի ականջն ընկավ հորում.
Հա՛-հա՛յ, ասավ, հորեղբայրս է,
Սասմա սարից ինձ է գոռում:

Ո՛վ Մարութա Աստվածածին,

Ո՛վ անմահ խաչ պատարագի,
Ձե՛զ եմ կանչել, հասե՛ք Դավթին...
Կանչեց, տեղից ելավ ոտքի,

Էնպես զարկեց ջաղացքարին՝
Քարը եղավ հազար կրտոր,
Կրտորները երկինք թռան,
Ու գընում են մինչև Էսոր:

Ելավ հորից, կանգնեց ահեղ,
Սարսափ կալավ դև Մելիքին:
Դավիթ ախպեր, ե՛կ դեռ Էստեղ,

Սեղան նըստե՛նք, խոսենք կարգի՛ն...

Էլ չեմ նըստիլ ես քի հացին,
Դու տըմարդի, վախկոտ ու նենգ.
Շո՛ւտ, զենքըդ առ, հեծիր քու ձին,
Դո՛ւրս եկ մեյդան, կըռիվ անենք:

Կըռիվ անենք, ասավ Մելիք,
Իմն է միայն զարկն առաջին:
Քոնն է, զարկի՛ր, կանչեց Դավիթ,
Գընաց, կեցավ դաշտի միջին:

Ելավ, կանգնեց Մըսրա-Մելիք,

Իր գուրգն առավ, հեծավ իր ձին,
Քըշեց, գընաց մինչ Դիարբեքիր
Ու Էնտեղից եկավ կըրկին:

Երեք հազար լիդր էր քաշում
Հրսկայական իր մըկունդը.
Եկավ, գարկեց, կորավ փոշում
Ու երերաց երկրի գունդը:

Երկիր քանդվեց կամ ժածք եղավ,
Ասին մարդիկ շատ աշխարքում:
Չէ՛, ասացին, արնի ծարավ

Հրսկաներն են իրար գարկում:

Մեռավ Դավիթ էս մի գարկից,
Ասավ Մելիք իրեն գորքին:
Կենդանի՛ եմ, ամպի տակից
Գոռաց Դավիթ Մըսրա-Մելքին:
Հա՛յ-հա՛յ, մոտիկ տեղից եկա,
Տե՛ս, ո՛ր տեղից հիմի կըգամ:
Ու վերկացավ, կանգնեց հրսկան,
Իր ձին հեծավ երկրորդ անգամ:

Երկրորդ անդամ քըշեց Հալաբ

Ու բաց թողեց ձին Հալաբից.
Բութ վեր կացավ, տեղ ու տարափ,
Արար աշխարհ դողաց թափից:

Եկավ, գարկեց . գարկի ձենից
Մոտիկ մարդիկ ողջ խըլացան:
Գընա՛ց Դավիթ Սասմա տանից,
Գուժեց գոռոգ Մըսրա արքան:

Կենդանի՛ եմ, կանչեց Դավիթ,
Մին էլ արի՛ հերթն ինձ հասավ:

Հա՛յ-հա՛յ, մոտիկ տեղից եկա,

Կանչեց Մելիք ու վեր կացավ:

Երրորդ անգամ հեծավ իր ձին,
Գընաց մինչև հողը Մըսրա,
Ու Էնտեղից, գուրգը ձեռին
Քըշեց, եկավ Դավթի վրա:

Եկավ, զարկեց բոլոր ուժով,
Ծանրը զարկով հրսկայական,
Փռչին ելավ Սասնա դաշտից,
Բըռնեց երեսն արեգական:

Երեք գիշեր ու երեք օր

Փռչին կանգնեց ամպի նըման,
Երեք գիշեր ու երեք օր
Բոթը տըվին Դավթի մահվան:

Երբ որ անցավ երեք օրը,
Էն ամպի պես կանգնած փռշուժ
Կանգնեց Դավիթ, ինչպես սարը,
Գըրգուտ սարը մեզ-մըշուշում:

Մելի՛ք, ասավ, ո՞ւմն է հերթը:
Սարսափ կալավ գոռ Մելիքին,
Մահվան դողը ընկավ սիրտը

Ու տապ արավ գոռոգ հոգին:

Գընաց, խորունկ մի հոր փորեց,
Իջավ, մըտավ վիհն Էն խավար,

Վերեն քաշեց քառսուն կաշի
Ու քառասուն շաղացի քար:

Մըռնչալով ելավ տեղից
Էն առյուծի առյուծ որդին,
Իր ձին հեծավ ու փոթորկեց,
Խաղաց, շողաց Թուր-Կայծակին:

Առաջ վազեց մազերն արձակ

Մելքի պառավ մայրը ջադու.
Դավիթ, մազրս ա՛ն ոտիդ տակ,
Էդ մի զարկը ի՛նձ բաշխիր դու:

Երկրորդ անգամ թուրը քաշեց .
Էս անգամ էլ եկավ թուրը .
Դավիթ, եթե կուգես, կանչեց,
Իմ սրբտին զա՛րկ երկրորդ թուրը...

Վերջին զարկի ժամը հասավ,
Ելավ Դավիթ երրորդ անգամ.
Էս մի զարկն ու աստված, ասավ,

Էլ մարդ չըգա, պետք է որ տամ:

Ասավ, ելավ ու փոթորկեց,
Թըռավ, ցոլաց Դավթի հուր ձին,
Ձին փոթորկեց, փայլատակեց
Ու ցած իջավ Թուր-Կայծակին:

Անցավ քառսուն գոմշի կաշին,
Անցավ քառսուն քարերը ցած,
Միջից կըտրեց ժանտ հրեշին,

Օխտը գազ էլ դենը գրնաց:

Կենդանի՛ եմ, մին էլ արի՛,

Գոռաց Մելիք հորի տակից:

Դավիթ լըսեց, շատ զարմացավ
Իրեն զարկից, Թուր-Կայծակից...

Մելի՛ք, ասավ, թա՛փ տուր մի քեզ:

Ու թափ տըվավ Մելիքն իրեն,
Միջից եղավ ճիշտ երկու կես,
Մեկն ընկավ դեսն ու մյուսը դեն:

Էս որ տեսավ Մըսրա բանակ,
Ջուր կըտըրվեց ահ ու վախից:
Դավիթ կանչեց. Մի՛ վախենաք,

Ակա՛նջ արեք հալա դեռ ինձ:

Դուք ըռանչալար մարդիկ, ասավ,
Ջուրկ ու խավար, քաղցած ու մերկ,
Հազար ու մի կըրակ ու ցավ,
Հազար ու մի հոգսեր ունեք:

Ի՛նչ եք առել նետ ու աղեղ,
Եկել թափել օտար դաշտեր.
Չէ՞ որ մենք էլ ունենք տուն-տեղ,
Մենք էլ ունենք մանուկ ու ծեր...

Ձանձրացե՞լ եք խաղաղ ու հաշտ

Հողագործի օր ու կյանքից,
Թե՞ զրգվել եք ձեր հանդ ու դաշտ,

Ձեր հունձ ու փունջ, վար ու ցանքից...

Դարձե՛ք եկած ճանապարհով,

Ձեր հայրենի հողը Մըսրա.

Բայց թե մին էլ գենք ու գոռով

Վեր եք կացել դուք մեզ վրա,

Հորում լինեն քառսուն գազ խոր

Թե ջաղացի քարի տակին,

Կելնեն ձեր դեմ, ինչպես Էսօր,

Սասմա Դավիթ, Թուր-Կայծակին:

Էն ժամանակ աստված գիտի,

Ով մեզանից կըլնի փոշման.

Մե՞նք, որ կելնենք ահեղ մարտի,

Թե՞ դուք, որ մեզ արիք դուշման...